

Inhoudstafel

Voorwoord – 7

Inleiding – 13

Hoofdstuk 1 **De vrije markt als welvaartsmotor – 17**

Hoofdstuk 2 **Wie is er bang van de grote boze vrije markt? – 33**

Hoofdstuk 3 **Goede bedoelingen, onbedoelde gevolgen – 49**

Hoofdstuk 4 **Op zoek naar de vermiste markt – 67**

Hoofdstuk 5 **Meer groei, betere toekomst – 85**

Hoofdstuk 6 **Groei of gelijkheid? – 107**

Hoofdstuk 7 **De aarde zal niet bezwijken – 123**

Hoofdstuk 8 **Allemaal werkloos – 149**

Hoofdstuk 9 **De obstakels op de weg naar groei – 171**

Hoofdstuk 10 **De weg naar welvaart – 205**

Conclusie **Conversatie met een groeipessimist – 225**

Dankwoord – 239

Bibliografie – 243

Voorwoord

*Waarom vrijheid en vrije markten opnieuw
verdedigd moeten worden*

Dertien jaar. Zoveel tijd is er verstreken sinds de eerste editie van dit boek verscheen. Dertien jaar waarin de wereld ingrijpender en sneller veranderde dan wie dan ook in 2013 voor mogelijk hield. Dertien jaar ook waarin de kernboodschap van dit boek belangrijker werd dan ooit. *Groei maakt gelukkig* was toen voor velen een oncomfortabel boek. Het pleitte voor vrije markten, minder overheidsinterventie, ondernemerschap en vooruitgangsgeloof op een moment dat die zaken niet zo populair waren.

Toen ik dit boek voor het eerst schreef, lag de financiële crisis nog vers in het geheugen. Heel wat banken waren met belastinggeld gestut, de eurocrisis was op haar hoogtepunt, de werkloosheid in Zuid-Europa liep op en op heel wat plaatsen in de westerse wereld sloeg het wantrouwen in de vrije markt toe. Occupy Wall Street beweerde dat 1% van de bevolking de overige 99% had bestolen. Thomas Piketty's *Kapitaal in de eenentwintigste eeuw* werd een internationale bestseller en bombardeerde ongelijkheid tot hét probleem van onze tijd. Alleen nog meer overheidsinterventie zou ons kunnen redden van de onvermijdelijke ondergang. 'Kapitalisme' was een scheldwoord geworden. Wie de woorden 'vrije markt' of 'minder overheid' gebruikte, moest zich nog net niet publiekelijk verontschuldigen. In die context vrijheid en vrije markten verdedigen, was dan ook niet echt populair.

Ook vandaag blijft de boodschap van dit boek voor velen ongemakkelijk. Ook vandaag hebben velen nog steeds een voorliefde voor meer overheidsinterventie. Ook vandaag hebben velen een groot wantrouwen tegenover vrijheid en vrije markten. Alleen hun redenen zijn veranderd. Dat maakt deze heruitgave meer dan een opfrisbeurt.

Het is zeker niet de eerste keer dat verdedigers van vrijheid en de vrije markt tegen de stroom in moeten roeien. Friedrich Hayek schreef *The Road to Serfdom* in 1944, op een moment dat centrale planning en grote sturing door de overheid bij zowat elke serieuze econoom als onvermijdelijk werden geacht. Tijdens de stagflatie van de jaren zeventig verdedigde Milton Friedman dan weer monetaire discipline, vrije markten, meer individuele vrijheid en een kleinere overheid. Hoewel de Keynesiaanse recepten van dat moment faalden, bleven ze dominant in beleidskringen. Zowel Hayek als Friedman werden decennialang weggezet als rabiante ideologische dwarsliggers, tot de feiten hen gelijk gaven en ze beiden de Nobelprijs voor Economie kregen. Beide economen leverden het beste bewijs dat vrijheid, markten en ondernemerschap uiteindelijk de meest betrouwbare garantie zijn voor welvaart.

Telkens opnieuw wordt hun gelijk bewezen. Ook in de dertien jaar sinds de eerste publicatie van *Groei maakt gelukkig*. Ondanks alles wat er de afgelopen jaren is gebeurd, is de rekening positief. In 2013 leefde ongeveer 10,7% van de wereldbevolking in extreme armoede; vandaag is dat gezakt tot naar schatting 8,5%. Ondanks pandemie, oorlogen, energiecrisissen en de globalisering die elk jaar opnieuw dood wordt verklaard. Wereldwijd blijft de levensverwachting stijgen, blijft de geletterdheid toenemen en blijven honderden miljoenen mensen toetreden tot wat vroeger het voorrecht was van het Westen: de middenklasse. Dat is het resultaat van decennia van meer innovatie, meer handel, meer marktwerking en meer vrijheid.

Ook de Zweedse auteur Johan Norberg beschreef dat mechanisme. Volgens hem is de geschiedenis van de mensheid een geschiedenis van openheid. Telkens wanneer samenlevingen hun grenzen openen – voor handel, voor ideeën, voor mensen, voor ondernemerschap, voor innovatie of voor eigen verantwoordelijkheid – volgde vooruitgang. Telkens ze zich afsloten uit angst of achterdocht, volgde stagnatie of achteruitgang. Vrijheid, handel, innovatie en vrije markten zorgen dan ook al eeuwenlang voor welvaart, groei en welzijn.

Waarom overheerst dan toch altijd pessimisme over de staat van de wereld? Voor een stuk ligt het antwoord in hoe we nieuws consumeren. Rampen, onrecht en crisissen gebeuren vandaag en halen morgen de voorpagina. Wat nu gebeurt, lijkt geloofwaardiger. Vooruitgang is een proces. Het gebeurt geleidelijk over jaren en decennia en haalt zelden het nieuws. Dat honderdduizend mensen wereldwijd elke dag uit de extreme armoede klimmen, is geen krantenkop waard. Een bosbrand, wantoestanden of een politieke rel wel. Wie zijn beeld van de wereld baseert op wat er elke dag in het nieuws komt, onderschat structureel hoe goed het gaat. Daarom doen de feiten en cijfers in dit boek ertoe.

Er is nog een tweede reden waarom we vooruitgang onderschatten. Negatief nieuws lijkt namelijk altijd geloofwaardiger dan positief nieuws. Wie het einde van de wereld of de apocalyps voorspelt, wordt beschouwd als een profeet. Wie daarentegen zegt dat vooruitgang de meest logische uitkomst is en dat elk probleem door menselijke innovatie kan worden opgelost, wordt beschouwd als hopeloos naïef.

Ook vandaag groeit opnieuw het wantrouwen in alle mechanismen die onze vooruitgang hebben mogelijk gemaakt. Klimaatbeleid wordt in Europa vertaald in subsidies, verbodsbepalingen en een gedetailleerde planeconomie in plaats van vertrouwen in marktprikkels en innovatie. Tegelijk is ook protectionisme met volle kracht terug: de Verenigde Staten voerden vanaf 2025 opnieuw forse importheffingen in. Het antwoord van Europa is niet meer openheid, maar eigen subsidies, eigen handelsbarrières en een arsenaal aan regulering dat elk jaar groter wordt.

Ook heerst vandaag een diep wantrouwen tegenover net die mensen die innovatie en groei mogelijk maken. Ondernemers worden niet bewonderd om wat ze bouwen, maar verdacht gemaakt om wat ze bezitten. Elon Musk is daarvan het meest zichtbare voorbeeld: de man die elektrische wagens mainstream maakte, ontoegankelijke gebieden ontsluit met satellieten en herbruikbare raketten laat landen, wordt vandaag in Europa vaker verwenst dan bewonderd.

Thomas Sowell waarschuwde daar lang geleden al voor: samenlevingen die succes fiscaal en maatschappelijk bestraffen in plaats van belonen, krijgen op termijn minder succes. Niet omdat ondernemers heiligen zijn die ondernemen voor het welzijn van de mensheid. Wel omdat het systeem dat hen toelaat spectaculair te falen én spectaculair te slagen, ook het systeem is dat welvaart voor iedereen creëert. Een samenleving die geen rijke ondernemers kan verdragen, kan nooit een rijke samenleving zijn.

De grootste ironie van de voorbije dertien jaar komt echter uit China. Een land dat zichzelf communistisch blijft noemen, heeft in de praktijk zowat elke les uit dit boek overgenomen: opening van de economie, concurrentie tussen bedrijven en regio's, diepe integratie in de wereldhandel en ruimte voor individueel ondernemerschap binnen de grenzen die de partij toelaat. Het resultaat is er dan ook naar. Sinds de hervormingen eind jaren 70 groeide de Chinese economie gemiddeld met meer dan negen procent per jaar, en werden zowat achthonderd miljoen mensen uit extreme armoede getild. China werd rijk omdat het deelnam aan de vrije markt. Het is uiteraard geen 100% vrije economie maar het zijn de stappen naar meer vrijheid, meer eigen initiatief, minder regulering en meer concurrentie die gezorgd hebben voor haar spectaculaire welvaartsgroei.

Zo was Shenzhen een halve eeuw geleden nog een vissersdorp. Vandaag is het een technologiehub waar bedrijven als BYD en Tencent op wereldschaal concurreren. Gebouwd door decennia van deregulering, buitenlandse investeringen en meedogenloze onderlinge concurrentie tussen provincies. Een land kan zichzelf socialistisch blijven noemen maar zodra het prijzen laat functioneren, eigendom respecteert en concurrentie toelaat, kan het de vruchten plukken die alleen maar vrije markten kunnen voortbrengen. Dat is precies wat er in China gebeurde. Een land dat nominaal communistisch is, is het beste praktijkvoorbeeld voor de stellingen van dit boek.

Terwijl China de lessen van vrijhandel en concurrentie toepaste, deed Europa de afgelopen jaren vaak het tegenovergestelde. De kloof in bruto binnenlands product tussen de Verenigde Staten en de Europese Unie liep op van ongeveer 15% in 2002 tot ongeveer

30% in 2023. Geen enkel Europees technologiebedrijf behoort vandaag tot de wereldtop wat betreft beurskapitalisatie. Het rapport dat Mario Draghi in september 2024 overhandigde aan de Europese Commissie is dan ook bijzonder duidelijk. Europese bedrijven investeren jaarlijks zo'n 270 miljard euro minder in onderzoek en ontwikkeling dan hun Amerikaanse tegenhangers, en het continent slaagt er structureel niet in om wetenschappelijke doorbraken om te zetten in schaalbare bedrijven. We hebben meer mensen die bezig zijn met het bedenken en afdwingen van regels dan er mensen zijn die innoveren en nieuwe producten bedenken.

Neem artificiële intelligentie, de meest transformerende technologie sinds de stoommachine of elektriciteit. Geen enkel van de grote taalmodellen werd in Europa ontwikkeld. De grote spelers zijn stuk voor stuk Amerikaans of Chinees. Europa blinkt vooral uit in wetgeving over kunstmatige intelligentie voor het zelf de kans heeft gegrepen er zelf een wereldspeler in te worden.

Het probleem is niet gebrek aan talent. Europa, en Vlaanderen in het bijzonder, telt fantastische universiteiten, onderzoekers en ingenieurs. Het probleem is een cultuur die ambitie, vrijheid en ondernemerschap eerder wantrouwt dan aanmoedigt. Die succes fiscaal bestraft in plaats van beloont en die regelgeving en risicobeperking hanteert als eerste reflex. Een continent dat zijn meest beloftevolle ondernemers ziet vertrekken naar plaatsen waar risico nemen wel loont, mag zich niet verbazen over zijn eigen stagnatie. Lage groei in Europa is het jammer genoeg voorspelbare resultaat van dertig jaar beleidskeuzes.

Daarom is deze heruitgave van *Groei maakt gelukkig* meer dan een opfrisbeurt. De feiten van de voorbije dertien jaar bevestigen stuk voor stuk wat dit boek in 2013 al beweerde: vrijheid, markten, concurrentie en ondernemerschap zijn de meest betrouwbare motor van welvaart die de mensheid ooit heeft uitgevonden.

Willen Vlaanderen, België en Europa opnieuw groeien, opnieuw uitvinden, opnieuw winnen, dan is er geen binnenweg. We hebben geen nood aan meer subsidies, regels of wantrouwen tegenover wie risico neemt en waarde creëert. We hebben wel nood aan vrije

markten die daadwerkelijk functioneren. Aan innovatie die wordt beloond in plaats van bij voorbaat gevreesd of verdacht gemaakt. Aan individueel ondernemerschap dat de ruimte krijgt om te mislukken en te slagen. Maar we hebben vooral nood aan optimisme, een can-do mentaliteit en een fundamenteel geloof in de toekomst. Optimisme en ambitie zijn geen naïviteit. Ze zijn de enige strategie die ooit gewerkt heeft – voor rijk en arm, voor Oost en West, voor wie er in 2013 al bij was en voor wie sindsdien is toegetreden tot een wereld die per saldo vooruit gaat.

De hoofdstukken die volgen nemen u mee langs de mechanismen die groei – en dus welvaart en dus geluk – mogelijk maken: van vrijhandel over innovatie tot de rol van de overheid en de kracht van individueel initiatief. Elk hoofdstuk is voor deze editie geactualiseerd met de gebeurtenissen, de cijfers en de lessen van de voorbije dertien jaar. De boodschap van dit boek is niet veranderd sinds 2013. Alleen het bewijs voor de boodschap is des te sterker geworden.

Peter De Keyzer
augustus 2026

Inleiding

*‘Vanuit een vliegtuig kijken naar de haven van Antwerpen
die langzaam voorbyschijft.’*

Het gebeurt me een paar keer per jaar en telkens opnieuw is het een bijzondere ervaring. Het is dan ook zowat de meest kernachtige samenvatting van waarom ik dit boek wilde schrijven.

Een haven vertegenwoordigt twee dingen. In de eerste plaats staat ze voor de mens die gebruikmaakt van zijn natuurlijke omgeving – waterwegen, getijden en geografie – om zijn eigen lot te verbeteren.

Een haven is geen kunstwerk of een religieus symbool, het is de metafoor bij uitstek voor de innoverende en de handeldrijvende mens. De mens die zijn omgeving gebruikt in zijn eigen voordeel. De mens die rijker, gelukkiger en welvarender wordt door het nastreven van zijn welbegrepen eigenbelang. In de tweede plaats staat een haven symbool voor vrije markt en globalisering. Een doorgang naar de rest van de wereld en zowat de zichtbaarste ontmoetingsplaats van vraag en aanbod. Duizenden kleurige containers, stukgoed, grondstoffen, fruit, auto's, sportschoenen of wisselstukken voor machines: allemaal zijn ze een onderdeel van de waardeketting in een geglobaliseerde wereldeconomie. Nergens wordt de interactie van een vrije markt tussen vraag en aanbod visueel duidelijker dan in een haven. De confrontatie van de individuele vraag van miljarden individuele consumenten naar energie, vervoer, voeding, kleding, luxe, communicatie of informatie met het vakmanschap, de arbeid, de innovatie en het ondernemerschap van miljoenen verschillende aanbieders. Vraag uit China of België vindt op een vrije markt aanbod uit Duitsland of de Verenigde Staten. In een haven komt die schijnbaar onzichtbare confrontatie van vraag en aanbod op spectaculaire wijze aan de oppervlakte. Een haven is dan ook een gekristalliseerde vrije markt: nog altijd en sedert het begin van de mensheid de efficiëntste manier om de welvaart van de hele samenleving vooruit te helpen.

Het vliegtuig is eveneens een dubbele metafoor. In de eerste plaats staat het voor de overwinning van de mens op de natuur. De denkende mens, de innoverende mens en de vernieuwende mens die er voortdurend in slaagt om de beperkingen van zijn omgeving te overwinnen. Geen overwinning was groter en belangrijker dan die op de zwaartekracht. Al zolang hij op deze planeet rondloopt, is de droom te kunnen vliegen onlosmakelijk verbonden met de mens. Een droom die begin twintigste eeuw op het strand van Kitty Hawk werd vervuld door twee Amerikaanse broers. Vliegtuigen zijn dan ook nog altijd het tastbaarste bewijs en de beste metafoor van de mens die in staat is om zijn dromen te realiseren. De mens die in staat is zich los te maken van aardse beperkingen en hinderpalen en die in staat is boven zichzelf uit te stijgen. Een capaciteit om hindernissen te overwinnen die uniek is voor de mens en die vandaag maar al te vaak wordt onderschat. De tweede metafoor is het unieke overzicht vanuit een vliegtuig: het schept dimensie en helpt de grotere verbanden te zien. Ook dat is een essentieel onderdeel van dit verhaal over groei.

Een breed perspectief op technologische vooruitgang, welvaart en vrije markt – dat is dit boek in een notendop. *Groei maakt gelukkig* is in de eerste plaats een reactie op het huidige dubbele pessimisme rondom economische groei. Er zijn vandaag dan ook twee tegengestelde vormen van groeipessimisme: de ene vorm maakt zich zorgen over een gebrek aan groei, de andere over een teveel aan groei.

De eerste groep van groeipessimisten maakt zich zorgen over de huidige economische windstilte in België, Europa of het Westen. Ze stellen zich hardop de vraag of en hoe we nog opnieuw extra welvaart zullen creëren. Pessimisme over sputterende groei, haperende besluitvorming, hoge belastingdruk, politieke kakofonie, ontbrekend ondernemerschap of een bedrijfsonvriendelijke omgeving passeren allemaal de revue. Niets is dan ook corrosiever voor een maatschappij en de politieke stabiliteit dan een langdurige periode van stagnerende of zelfs dalende welvaart. Het vergroot bij de kiezers de weerstand tegen verandering, het maakt het moeilijker om sociale of

politieke compromissen te sluiten en stelt sociale verhoudingen op scherp. In een wereld zonder welvaartsgroei wordt de vooruitgang van de ene altijd betaald met de achteruitgang van de andere. Een maatschappij zonder groei en zonder hoop op verbetering begint te rafelen aan de naden. De paradox is dat we het nog nooit zo goed hebben gehad als vandaag: we zijn ouder, gezonder, rijker en gelijker dan ooit tevoren. En toch lijken we vandaag meer begaan met het behouden van wat we hebben dan het proberen te bereiken van wat nog mogelijk is. We zijn kampioen in het verdelen van welvaart, maar we zijn het stilaan verleerd welvaart te creëren.

De tweede groep groeipessimisten beklagt zich over exact het omgekeerde: een teveel aan groei. Dit is de school van pessimisten die vrezende dat we met z'n allen te veel inzetten op groei en vooruitgang. Dat de planeet zal bezwijken onder binnenkort elf miljard inwoners. Dat we met z'n allen de planeet heet zullen stoken, de laatste boom zullen omhakken en de laatste vis uit de oceaan zullen roven. Dit zijn de mensen die ons voortdurend wijzen op ecologische voetafdrukken, opwarming van de planeet en de boodschap dat we met z'n allen dol-draaien in de ratrace van economische groei. Dit soort pessimisten kijken overal en altijd naar de beperkingen en veel te weinig naar de mogelijkheden. Ook voor deze groep pessimisten heeft dit boek een aantal antwoorden.

In het eerste deel vertrekken we vanuit de vrije markt en bekijken we waarom deze welvaartsmotor nog steeds de efficiëntste manier is om zo veel mogelijk mensen zo welvarend mogelijk te maken. Vervolgens bekijken we ook waarom ingrijpen in de vrije markt een slecht idee is: goede bedoelingen hebben vaak onbedoelde gevolgen. Zowel minimumprijzen als maximumprijzen verminderen de totale welvaart. Er is een belangrijke uitzondering: in het geval van milieu-vervuiling of het uitputten van klimaat of grondstoffen is overheids-ingrijpen vereist om de welvaart op peil te houden.

In het tweede deel gaan we verder op het thema van de economische groei en vooruitgang. We stellen vast dat groei eigenlijk een vrij recent fenomeen is. Voor het grootste deel van de geschiedenis was de mens arm en economische groei onbestaande. Het is de 'uitvinding' van economische groei die ons heeft gered uit ons miserebestaan. Vervolgens wijden we een heel hoofdstuk aan de vrees dat een te sterke groei van wereldbevolking en economie de aarde zal doen imploderen. Ook de stelling dat het voortdurende verdwijnen van industrieën en jobs onze welvaart doet dalen, wordt hier ontkracht. Turbulentie, verandering en omwenteling horen nu eenmaal bij een proces van innovatie, ondernemerschap en economische groei.

In het laatste deel bekijken we eerst en vooral de obstakels voor economische groei. Waarom hebben we het vandaag zo moeilijk om te groeien? Demografie, schulden, eurocrisis, een verslaving aan het status-quo en een aversie voor risico... Ze komen allemaal aan bod. In het voorlaatste hoofdstuk reiken we een aantal grote principes aan die nodig zijn om opnieuw aan te knopen met de creatie van welvaart. Bij wijze van samenvatting somt een groeioptimist in het slot-hoofdstuk al zijn argumenten nog eens op in een fictieve conversatie met een groeipessimist.

Op die manier wil dit boek een antwoord bieden zowel aan zij die vinden dat we niet kunnen leven zonder voldoende groei, als aan zij die vinden dat we niet zullen overleven met te veel groei. Het antwoord aan allebei is grotendeels gelijklopend: we hebben meer vrije markt nodig, meer geloof in vooruitgang en technologie en meer geloof in de toekomst. Dit boek is dan ook een pleidooi voor meer optimisme, voor meer risico, voor meer individualisme, voor minder collectivisme en voor meer vrijheid.

HOOFDSTUK 1

De vrije markt als welvaartsmotor

'Greed is good.' – **Gordon Gekko**, hoofdpersonage uit de film *Wall Street* uit 1987, vertolkt door Michael Douglas

'It is not for the benevolence of the butcher, the brewer, or the baker that we can expect our dinner, but from their regard to their self-interest.' – **Adam Smith**, filosoof en oervader van de economie (1723-1790)

Wat hebben prehistorisch Australië, een speelplaats met scholieren en een krijgsgevangenkamp gemeen? En wat heeft het bezoek van een Sovjetleider aan een supermarkt in San Francisco daarmee te maken?

Australië, de speelplaats en het krijgsgevangenkamp zijn plaatsen waar spontaan marktwerking tot stand komt. Daar gaat het uiteraard niet om een klassieke markt waar handelaars in kraampjes hun waren aanbieden in ruil voor geld. Ook in alle andere voorbeelden van marktwerking is dat trouwens zelden het geval. Het gaat zelfs niet altijd om handel in de klassieke zin van het woord, waarbij producten of diensten worden verkocht tegen een bepaalde prijs. Het kan net zo goed gaan om afspraken tot samenwerking, ruil van goederen tegen goederen, ruil van goederen tegen het leveren van toekomstige diensten, enzovoort.

In Australië zijn bewijzen gevonden dat de oorspronkelijke bewoners duizenden jaren geleden al handel met elkaar dreven. De Aboriginals uit het noorden van Australië waren gespecialiseerd in het maken van speren met weerhaken, die ze haalden van roggenstaarten. De stammen die diep in het binnenland woonden, maakten dan weer scherpe bijlen met de stenen die ze ter plaatse vonden. De twee stammen hadden geen enkel onderling contact en handelden dan ook niet rechtstreeks met elkaar. De Aboriginals aan de kust ruilden de speren echter met naburige stammen die iets meer landinwaarts woonden. Die gebruikten de speren opnieuw als ruilmiddel in hun handel met andere stammen. Op die manier ontstond er een lange ketting van ruilhandel. Zuidwaarts – richting het binnenland – voor de speren, noordwaarts – richting de kust – voor de bijlen. En zo is gebleken dat de Aboriginals diep in het binnenland beschikten over speren met stukken roggenstaart, en hun soortgenoten aan de kust over bijlen die uit het diepe binnenland kwamen. Uit de ruilverhoudingen valt zelfs af te leiden dat de speren zeldzamer werden naarmate ze dieper in het binnenland doordrongen. Speren hadden

daar een hogere prijs dan aan de kust. Bijlen waren dan weer ‘duurder’ aan de kust dan in het binnenland.

De handel en de markt in speren en bijlen in prehistorisch Australië ontstonden in een maatschappij zonder schrift, zonder overheid, zonder geschreven wetten, zonder rechtbanken of zonder wetenschap. Het drijven van handel zit zo diep in onze menselijke natuur dat het ouder is dan zowat alle andere menselijke instituties.

In kampen met krijgsgevangenen tijdens de Tweede Wereldoorlog ontstond ook marktwerking. De Amerikaanse professor Robert A. Radford heeft zijn eigen ervaringen in een Duits kamp voor krijgsgevangenen beschreven en legt uit hoe spontaan een markt tot stand kwam.

In het kamp werden op regelmatige basis hulppakketten van het Internationale Rode Kruis uitgedeeld. Daarin zaten naast voeding ook altijd een aantal pakjes sigaretten. De gevangenen die niet rookten, konden die sigaretten gebruiken als ruilmiddel om wat meer eten te krijgen, voor extra zeep of zelfs om kleren te laten herstellen. De sikhs in het kamp wilden hun rundvlees dan weer afstaan in ruil voor andere producten. De Fransen bleken op hun beurt heel geïnteresseerd te zijn in koffie. Er wordt ook beschreven hoe de verschillende gevangenen op gemeenschappelijke plaatsen een papier bevestigden met daarop de producten die ze in de aanbieding hadden en de producten waar ze naar op zoek waren. Een soort eBay of Marktplaats avant la lettre en tijdens oorlogstijd. Na verloop van tijd ontstond zo een echte markt. Niet omdat iemand het had opgelegd, ook niet omdat een of andere hogere instantie had geoordeeld dat iedereen daar wel bij zou varen, maar wel omdat het voor iedereen de meest logische manier was om het eigen lot te verbeteren.

Ook op elke gemiddelde speelplaats met scholieren ontstaan spontaan meerdere markten. Wie herinnert zich niet de levendige handel

in Paninistickers ten tijde van de grote voetbaltoernooien? Zelfs op jonge leeftijd begrijpen kinderen al snel de waarde van een zeldzame sticker van een Argentijnse stervoetballer, een bijzondere knikker of een krachtige spelkaart met speciale eigenschappen. Of er nu betaald wordt met andere kaarten, met snoep of zelfs met zakgeld: de relatieve prijs van wat zeldzaam is, wordt stelselmatig opgedreven.

De voorgaande voorbeelden illustreren dan ook al een eerste belangrijke vaststelling: een vrije markt, handel, vraag en aanbod zijn door niemand uitgevonden. Integendeel, ze zitten diep ingebakken in onze menselijke natuur. Dat we allemaal vrije individuen zijn met elk onze eigen noden, behoeften, wensen, voorkeuren en smaken, wordt op geen enkele manier beter samengevat dan door het ontstaan van een markt. Het is maar omdat onze behoeften verschillen van die van andere mensen, dat we met elkaar willen handelen. Als alle gevangenen in het krijgsgevangenkamp even graag hadden gerookt, rundvlees hadden gegeten of koffie hadden gedronken, was er geen ruil of handel tot stand gekomen. Dat onze behoeften en onze capaciteiten volkomen verschillen, definieert ons als mensen. *Je pense, donc je suis*. We zijn individuen met unieke voorkeuren en capaciteiten, dus we handelen.

Een unieke eigenschap van de vrije markt is dat ze een win-winsituatie oplevert voor beide partijen. Het pak sigaretten dat geruild wordt voor de koffie, de Aboriginal die een bijl ruilt voor een paar speren, de Paninikaart van Messi die in ruil voor veel andere kaartjes van de hand gaat: in alle gevallen komt de transactie tot stand omdat beide partijen ze beschouwen als een goede deal. Allebei vinden ze dat ze er beter aan toe zijn dan voor de ruil, uitwisseling of transactie.

Een brood kopen van de bakker. Als werkgever een nieuwe werknemer aanwerven. Een auto laten herstellen door een garagist. Een schilderij kopen van een beginnend kunstenaar. Het gras van een buurman maaien, waarna hij in ruil muren komt schilderen. Een gehandtekeningde vinylplaat van Elvis Presley verkopen aan een verwoed verzamelaar. Een kok die een lunchmenu bereidt voor een vol

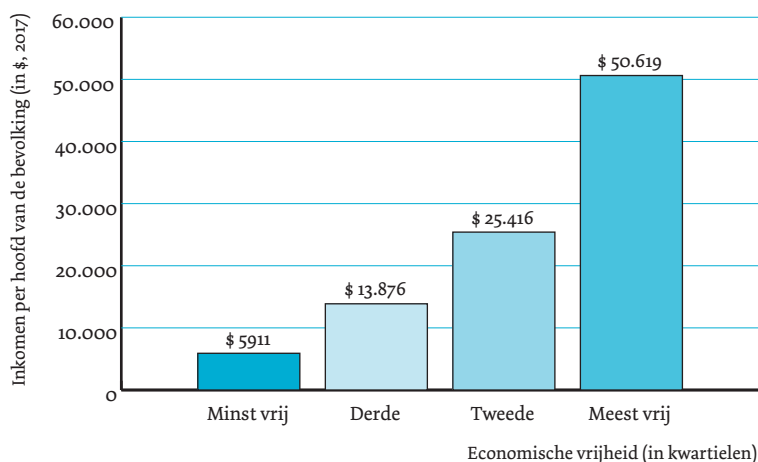
restaurant. Ook in al deze gevallen zijn beide partijen van de transactie gelukkiger of welvarender geworden dan voor de transactie. Zowel wie aanbiedt of verkoopt als wie vraagt of koopt.

Elke keer dat we handeldrijven met elkaar, vergroten we dus onze welvaart. Niet alleen die van onszelf, maar die van de maatschappij als geheel. Dat blijkt ook uit wereldwijde indicatoren over vrijheid in het algemeen en de vrijheid om handel te drijven. Hoe vrijer mensen zijn om handel met elkaar te drijven en hoe vrijer ze zijn om hun welbegrepen eigenbelang na te streven, hoe groter de welvaart.

Het begrip ‘vrije markt’ is dan ook dubbelop. Een vrije markt veronderstelt mensen die uit vrije wil met elkaar goederen of diensten uitwisselen. Maar als er geen sprake is van vrije wil bij een van beide partijen, is er zelfs geen sprake van een markt. In het beste geval gaat het om uitbuiting of dwang, in het slechtste geval om diefstal.

Illustratie 1 Economische vrijheid en inkomen per hoofd van de bevolking

Bron: Fraser Institute, 2021

Het Amerikaanse Fraser Institute houdt al meerdere decennia cijfers bij over de economische vrijheid van de wereld. Daarbij meten ze voor een heel groot aantal landen de mate waarin handel en de marktwerking worden bevorderd of bemoeilijkt. Ze kijken daarbij onder meer naar de hoogte van de belastingen, het bestaan van een onafhankelijk gerecht, de mogelijkheid om internationaal te kunnen handelen, reguleringen op de arbeidsmarkt en de graad van corruptie en administratieve overlast. Ze kijken daarnaast ook naar de individuele vrijheid van burgers om zich te verenigen, de job te mogen uitoefenen die ze willen of de vrijheid om te mogen gaan en staan waar ze willen. Maar ook economische vrijheid wordt onder de loep genomen: hoe groter de overheid, hoe minder vrijheid voor burgers, hoe meer regels, hoe minder vrijheid voor bedrijven en burgers. Uit de cijfers komt onomstotelijk naar voren dat meer vrijheid geassocieerd wordt met meer welvaart en meer economische groei. Meer vrijheid wordt ook geassocieerd met meer wetenschappelijk onderzoek, minder armoede, lagere kindersterfte, meer patentaanvragen, een betere zorg voor het milieu en een grotere tevredenheid met het leven. Wat ook opvalt: de meest vrije landen zien een positief migratiesaldo terwijl de minst vrije landen vooral eigen burgers zien vertrekken naar betere oorden.

Volgens deze uitgebreide rangschikking bestaat de top vijf van meest vrije landen ter wereld bijna helemaal uit Europese landen. Meer bepaald: Zwitserland, Denemarken, Ierland en Luxemburg. Op de derde plaats staat Nieuw-Zeeland. De minst vrije landen ter wereld zijn landen waar het als burger of als onderneming bijzonder moeilijk is om je eigen keuzes te maken. Het zijn landen die gekenmerkt zijn door achterstelling, armoede, geweld en uitbuiting. Concreet gaat het om: Syrië, Iran, Jemen, Soedan en Myanmar. De top vijf zijn landen waar de vrijheid migratie aantrekt. De laatste vijf staan bij zowat niemand ter wereld op het verlanglijstje als plekken om naartoe te verhuizen. De conclusie is duidelijk: meer vrijheid wordt geassocieerd met succesvollere landen en een beter leven.